

Munich Personal RePEc Archive

Pension system in Bulgaria

Poteraj, Jarosław

Instytut Pracy i Polityki Społecznej

September 2007

Online at <https://mpra.ub.uni-muenchen.de/20449/>

MPRA Paper No. 20449, posted 05 Feb 2010 09:10 UTC

SYSTEM EMERYTALNY W BUŁGARII

Niniejszy artykuł stanowi część zamierzonej przez autora serii publikacji o systemach emerytalnych, funkcjonujących w wybranych państwach europejskich. Globalizacja, rozwój komunikacji oraz telekomunikacji, rozwiązania informatyczne i swoboda terytorialnego przemieszczania się w europejskiej przestrzeni powodują coraz większe zainteresowanie możliwościami zarabiania pieniędzy w innych krajach niż kraj urodzenia. To z kolei może być związane z uczestnictwem w systemach emerytalnych obcych państw. Systemy te podlegają ciągłym zmianom, wynikającym przede wszystkim z przyczyn demograficznych, ale także ekonomicznych. Dominująca współcześnie na mapie Europy Unia Europejska przewiduje funkcjonowanie w zakresie emerytur metody otwartej koordynacji, a zatem nie narzuca w tym obszarze jedynie słusznego rozwiązania. W państwach, które nie przystąpiły do tejże unii, rozwiązania emerytalne jeszcze bardziej nacechowane są indywidualizacją. Stąd duża różnorodność tych systemów i niewielka o nich wiedza, nawet w kręgach specjalistów. Zamierzone przez autora publikacje powinny tę wiedzę wzbogacić i być przyczynkiem do dyskusji, prowadzącej do wyboru najlepszych rozwiązań systemowych. Celem badawczym autora jest zatem prezentacja historycznych i aktualnych rozwiązań w celu odnalezienia w tak różnorodnych systemach pomysłów, stanowiących swoiste perełki, które w benchmarking'owych porównaniach warto wykorzystywać. Każdy z artykułów prezentowany będzie w układzie: 1. Ogólna informacja o kraju, 2. Rozwój historyczny systemu emerytalnego, 3. Stan obecny systemu emerytalnego oraz 4. Wyzwania i przewidywane zmiany w systemie emerytalnym.

1. Ogólna informacja o kraju

Republika Bułgarii¹ (bułg. *Република България*) jest republiką, położoną w południowo-wschodniej części Europy, na Półwyspie Bałkańskim, nad Morzem Czarnym, składającą się z 28 obwodów i 262 gmin. Jednostką monetarną jest lew (BGN² bułg. *лев*). Językiem urzędowym jest bułgarski. W lipcu 2006 roku Bułgarię

---

¹ *Wielka Encyklopedia PWN*, (2001), s. 23 i dalsze.

² Obecnie obowiązująca w Bułgarii waluta jest tzw. „czwartym lewem”. 5 lipca 1999 roku dotychczasowy lew, oznaczony według standardu ISO 4217 jako BLG, został zdenominowany w skali 1000:1 do nowego lewa, równego wartości ówczesnej marki niemieckiej i oznaczonego kodem BGN

zamieszkiwało 7.385.367 osób³ z następującą strukturą wiekową populacji: 0-14 lat – 13,9%, 15-64 lat – 68,7%, 65 lat i więcej – 17,3%. Przeciętna długość życia wynosiła ogółem 72,3 lat, w tym mężczyzn – 68,68 lat, a kobiet – 76,13 lat. Największą grupą etniczną są Bułgarzy, stanowiący 83,9% populacji, a główne mniejszości narodowe stanowią Turcy, których jest 9,4% oraz Cyganie – 4,7%. Wyznawcy Bułgarskiego Kościoła Prawosławnego stanowią 82,6% mieszkańców, a muzułmanie 12,2%. Zgodnie z konstytucją z roku 1991 głową państwa jest prezydent (od 22 stycznia 2002 – Georgi PURVANOV), a rządem kieruje premier (od 16 sierpnia 2005 - Sergei STANISHEV). Największe partie polityczne to: *Национален съюз Атака* (Атака), *Българският земеделски народен съюз* (БЗНС), *Български народен съюз* (БНС), *Българската социалистическа партия* (БСП), *Коалиция за България* i *Демократи за силна България* (ДСБ). Duże znaczenie mają także związki zawodowe: *Конфедерация на независимите синдикати в България* i *Конфедерация на труда "Подкрепа"*. Produkt krajowy brutto (PKB) na jednego mieszkańca w roku 2006 szacowany był na 10.400 USD, a stopa wzrostu PKB na 5,5%. Stopa bezrobocia wyniosła 9,6%. Dług publiczny stanowił 23,8% PKB. Bilans płatniczy zamknął się w roku 2006 deficytem o wielkości 4,13 mld USD.

Ziemie współczesnej Bułgarii⁴ w starożytności zamieszkiwały plemiona trackie, podbijane kolejno przez Greków i Rzymian. W VI i VII wieku po Chrystusie na ziemie te napływały masowo z wielu kierunków plemiona słowiańskie. Około roku 680 na obszar obecnej Dobrudży przybył z położonej na północ od Kaukazu tak zwanej Wielkiej Bułgarii lud staroturecki zwany Protobułgarami. W roku 866 Borys, książę Bułgarii, przyjął chrzest od cesarza Bizancjum Michała III. Syn księcia – Symeon I Wielki po zwycięskich walkach z Bizancjum ustanowił się carem i samodzielne cesarstwo z odrębnym patriarchatem oraz językiem i pismem, którym były słowiańska gładolica i cyrylica. Cesarstwo to istniało aż do roku 1396, kiedy to zostało podbite przez Turków. Panowanie tureckie trwało przez prawie pięć wieków - do roku 1878, kiedy to na skutek zwycięskiej dla Rosji wojny z Turcją, traktatem w San Stefano pod Stambułem powołano rozległe państwo bułgarskie. Zaniepokojone wzrostem wpływów rosyjskich na Bałkanach państwa Europy Zachodniej

---

(1 BGN = 1 DEM). Według Tabeli kursów nr 8/B/NBP/2007 z dnia 2007-02-21 za 1 BGN płacono 1,9916 PLN.

³ <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/bu.html> , dostęp z dnia 2007-02-20.

⁴ <https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/bu.html> , dostęp z 2007-02-20 oraz *Wielka Encyklopedia PWN*, (2001), t. 5 s. 29-31.

doprowadziły jeszcze w roku 1878 do kongresu berlińskiego, na którym postanowiono o znaczącej redukcji wielkości kraju i ograniczeniu jego niezależności do autonomii. W roku 1908 ogłoszono w Bułgarii powstanie niepodległego królestwa, zwanego po bułgarsku carstwem. W I wojnie światowej Bułgaria opowiedziała się po stronie państw centralnych. W roku 1920 Bułgaria przystąpiła do Ligi Narodów⁵. W II wojnie światowej Bułgaria była sojusznikiem hitlerowskich Niemiec. Po II wojnie światowej Bułgaria znalazła się w sowieckiej strefie wpływów, powołując w roku 1946 republikę ludową, o obowiązującej od 1947 roku nazwie Ludowa Republika Bułgarii. W roku 1949 Bułgaria należała do grona założycieli Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej⁶, a w roku 1955 Bułgaria przystąpiła do Układu Warszawskiego⁷ i Organizacji Narodów Zjednoczonych. Od roku 1989 miała miejsce zmasowana emigracja do Turcji etnicznych Turków (Żukowski 2006, s. 110). Sowiecka dominacja zakończyła się w roku 1990, kiedy to powołano do życia Republikę Bułgarii. W roku 1991 uchwalono obowiązującą do dziś konstytucję. W roku 2004 Bułgaria przystąpiła do NATO⁸, a w roku 2007 do Unii Europejskiej.

2.   Rozwój historyczny systemu emerytalnego w Bułgarii

Początki bułgarskiego systemu emerytalnego sięgają roku 1891, kiedy to wprowadzono pierwszy system emerytalny dla urzędników państwowych (Żukowski 2006, s. 109). Pierwsze ubezpieczenie chorobowe powstało w roku 1918 (*Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006* 2006, s. 58). W roku 1924 powstała pierwsza powszechna emerytalna regulacja systemowa, obejmująca wszystkich pracowników sektora prywatnego (Żukowski 2006, s. 109). W tym samym roku powstało pierwsze prawo o ubezpieczeniu wypadkowym (*Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006* 2006, s. 59). Rok później, w roku 1925, uregulowano ustawowo kwestię bezrobocia (*Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006* 2006, s. 59). W pierwszych latach 40. XX wieku odrębne systemy emerytalne wprowadzono dla przedstawicieli różnych zawodów (Żukowski 2006, s. 109), a w roku 1942 wprowadzono prawo o świadczeniach rodzinnych (*Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006* 2006, s. 60). W roku 1948 zlikwidowano obowiązek płacenia składek

---

⁵ Formalnie rozwiązanej 18 kwietnia 1946 roku.

⁶ Formalne rozwiązanie tej organizacji miało miejsce 28 czerwca 1991 roku.

⁷ Istniał do 1 lipca 1991 roku.

⁸ *North Atlantic Treaty Organisation* (NATO).

ubezpieczeniowych, a w latach 1949-1951 system emerytalny ujednociono i upaństwowiono (**Żukowski 2006, s. 110**). Ustawa emerytalna z roku 1957 wprowadziła podział osób zatrudnionych na trzy kategorie, osobno traktowane w ramach systemu emerytalnego – I kategoria obejmowała osoby wykonujące pracę szczególnie niebezpieczną, II kategoria osoby wykonujące pracę szczególnie niezdrową, a III kategoria – pozostałe osoby. W roku 1975 ubezpieczeniem emerytalnym objęto członków spółdzielni rolniczych (**Żukowski 2006, s. 110**). Od roku 1985 wprowadzono formułę automatycznej rewaloryzacji emerytur. W roku 1994 wprowadzono możliwość dobrowolnego gromadzenia środków na emeryturę w funduszach emerytalnych (**Noncheva, Satcheva 2003, s. 48**)⁹. W połowie lat 90. XX wieku składki emerytalne za pracowników I kategorii zatrudnienia przekraczały poziom 50% wynagrodzenia (**Żukowski 2006, s. 110**). W roku 1996 powołano do życia Narodowy Zakład Ubezpieczeń Społecznych (*Национален осигурителен институт*). W roku 1998 uchwalono nowe prawo ubezpieczeń zdrowotnych (***Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006 2006, s. 58***). W lipcu 1999 roku uchwalono ustawę dotyczącą funkcjonowania dobrowolnych dodatkowych funduszy emerytalnych. W roku 1999 wiek emerytalny mężczyzn wynosił 60 lat, a kobiet 55 lat. Od 1 stycznia 2000 roku wiek emerytalny jest podnoszony z początkiem każdego roku o 6 miesięcy, z zamiarem osiągnięcia w roku 2009 wieku 63 lata dla mężczyzn i 60 lat dla kobiet (**Noncheva, Satcheva 2003, s. 50**). W marcu 2000 roku powołano do życia Narodową Agencję Podatkową (*Национална агенция за приходите*), której zadaniem stało się między innymi ściąganie składek na ubezpieczenie społeczne¹⁰. Od września 2000 roku dobrowolne fundusze emerytalne zostały zobowiązane do uzyskania urzędowej licencji (**Żukowski 2006, s. 113**). Kodeks Obowiązkowych Ubezpieczeń Społecznych z roku 2000 wprowadził w Bułgarii z początkiem roku 2002 model systemu emerytalnego z trzema filarami: 1) obowiązkowy system publiczny finansowany na zasadach *pay-as-you-go*, 2) w pełni powiązane z funduszami lokującymi na rynkach kapitałowych obowiązkowe ubezpieczenie społeczne, obejmujące dwie kategorie – a) zawodowy system dla zatrudnionych w szczególnych warunkach pracy oraz b) uniwersalny system dla wszystkich zatrudnionych, którzy urodzili się po 31 grudnia 1959 roku, oraz 3)

⁹ Pierwsze towarzystwa emerytalne powstały w dniu 9 maja 1994 roku i były to *Пенсионно осигурителна компания Доверие АД* oraz *Пенсионноосигурителна компания Съгласие АД* – porównaj: http://assoc.pension.bg/en/display.php?page=member_as dostęp z dnia 2007-02-27.

¹⁰ <http://www.minfin.government.bg/inpage.php?id=187&language=english> dostęp z dnia 2007-02-26.

dotychczasowy dobrowolny system emerytalny (**Noncheva, Satcheva 2003, s. 45**). W roku 2000 wydatki na system emerytalny wyniosły ponad 9,6% PKB (**Holzmann, MacKellar, Rutkowski 2003, s. 3** oraz **Noncheva, Satcheva 2003, s. 70**). W roku 2001 w Bułgarii było 2,37 mln emerytów (**Noncheva, Satcheva 2003, s. 49**), którzy otrzymywali emeryturę w przedziale 42-168 BGN, przy przeciętnym wynagrodzeniu pracowniczym na poziomie 263 BGN (**Noncheva, Satcheva 2003, s. 70**). W roku 2001 składka emerytalna w pierwszym filarze wynosiła 32,7%, z czego 26,3% płacił pracodawca, a 6,4% pracownik (**Holzmann, MacKellar, Rutkowski 2003, s. 23**). Od 1 stycznia 2002 roku wprowadzono w życie reformę systemową z obowiązkowym systemem kapitałowym. Systemem objęci zostali wszyscy pracownicy poniżej 42 roku życia, a składka wynosiła 2% wynagrodzenia brutto i opłacana była w proporcji 65% przez pracodawcę i 35% przez pracownika (**Müller 2003, s. 50**). System przewidywał możliwość wzrostu składki do 5% (**Holzmann and Hinz 2005, s. 154**). Reforma 2002 roku oznaczała włączenie do ogólnego systemu emerytur nauczycielskich, a możliwość przejścia na wcześniejszą emeryturę pozostawiła tylko dla zatrudnionych w szczególnych warunkach pracy. W roku 2003 zintegrowano system nadzoru nad niebankowymi instytucjami finansowym, poprzez powołanie do życia Komisji Nadzoru Finansowego (*Комисия за финансов надзор*). Komisja ta objęła swoim nadzorem między innymi otwarte fundusze emerytalne. Od 1 czerwca 2005 roku wielkość minimalnej emerytury socjalnej ustalono na poziomie 60 BGN¹¹. Z początkiem roku 2006 obniżono wielkość składki na ubezpieczenie społeczne z 29% do 23%¹², z czego 19% trafiało do I filara, a 4% do II filara (**Petkov 2006**). Ustawa budżetowa na rok 2006 przewidywała powstanie tzw. „srebrnego funduszu”¹³. Od 1 lipca 2006 roku wielkość minimalnej emerytury socjalnej ustalono na poziomie 85 BGN¹⁴. 20 lipca 2006 roku został powołany w celu finansowania w przyszłości systemu emerytalnego w I filarze z kapitałem zakładowym 500 mln BGN wspomniany wyżej „srebrny fundusz”¹⁵. Od roku 2007 fundusz ten miał być zasilany 50% wpływów z prywatyzacji majątku państwowego oraz 10% nadwyżki budżetowej. Z początkiem roku 2007 wprowadzono zasadę opłacania składki emerytalnej na I i II filar w

¹¹ <http://www.noi.bg/en/index.html> dostęp z 2007-02-25.

¹² http://www.sofiaecho.com/article/social-security-contributions-in-bulgaria/id_18355/catid_23/search_1 artykuł z 2006-10-30 dostęp z dnia 2007-02-26.

¹³ Podobne rozwiązanie zastosowano wcześniej, bo w roku 2001, w Belgii.

¹⁴ http://www.sofiaecho.com/article/bulgarias-government-shines-silver-fund/id_16758/catid_23 artykuł z dnia 2006-07-31 dostęp z 2007-02-26.

¹⁵ http://www.sofiaecho.com/article/bulgarias-government-shines-silver-fund/id_16758/catid_23 artykuł z dnia 2006-07-31 dostęp z 2007-02-26.

proporcji 50% pracodawca i 50% pracownik. Od roku 2007 rozpoczęły także działalność dobrowolne fundusze finansowane przez pracodawców na zasadach europejskiej dyrektywy IORP¹⁶, będące elementem III filara.

3. Stan obecny systemu emerytalnego w Bułgarii – na 1 lutego 2007 roku

Bułgarski system emerytalny składa się z trzech filarów: 1) obowiązkowego systemu publicznego, funkcjonującego w formule *pay-as-you-go*, stanowiącego I filar, 2) obowiązkowego systemu uzupełniającego, będącego II filarem, oraz 3) systemu dobrowolnych ubezpieczeń emerytalnych w ramach III filara. Osobny system obowiązuje dla rolników i producentów tytoniu.

W **obowiązkowym systemie publicznym** wiek emerytalny mężczyzn wynosi 63 lata, a kobiet 59 lat¹⁷. Okres kwalifikujący do emerytury wyrażany jest jako suma wieku i długości trwania ubezpieczenia i powinien wynosić 100 w przypadku mężczyzn (Noncheva, Satcheva 2003, s. 69) i 94 w przypadku kobiet. Wielkość emerytury zależy od trzech elementów: 1) tzw. przeciętnego dochodu ubezpieczeniowego, 2) indywidualnego współczynnika porównującego wynagrodzenie z przeciętnym dochodem ubezpieczeniowym oraz 3) liczby lat ubezpieczenia. Każdy rok uczestnictwa w systemie oznacza 1% emerytury (Whitehouse 2007, s. 127). Indywidualny współczynnik jest obliczany na bazie osobistych dochodów dla wszystkich lat ubezpieczenia od 1 stycznia 1997 roku do czasu przejścia na emeryturę. Dla okresu przed 1 stycznia 1997 roku ubezpieczony wskazuje trzy kolejne lata z 15 lat uczestnictwa w systemie (Noncheva, Satcheva 2003, s. 50-51). Osoba, która nie nabyła prawa do emerytury składkowej, może uzyskać po ukończeniu 70 lat emeryturę socjalną, wypłacaną bez opłacania składek¹⁸. Składka ubezpieczeniowa wynosi łącznie 23% wynagrodzenia brutto i płacona jest jedynie do limitu wynagrodzenia¹⁹. Udział pracodawcy i pracownika w

---

¹⁶ *Directive 2003/41/EC of the European Parliament and of the Council of 3 June 2003 on the activities and supervision of institutions for occupational retirement provision OJ L 235, 23.9.2003, p. 10–21.* 23 września 2005 roku minął dwuletni okres implementacji tej dyrektywy do ustawodawstwa krajowego państw członkowskich.

¹⁷ Trwające od roku 2000 podwyższanie wieku emerytalnego w przypadku mężczyzn osiągnęło poziom docelowy – 63 lat – w roku 2005, a w przypadku kobiet w roku 2008 wzrosło do 59,5 lat, by poziom docelowy – 60 lat – osiągnąć w roku 2009.

¹⁸ Jak już wspomniano emerytura ta wynosi od roku 2006 85 BGN.

¹⁹ W roku 2006 limit ten wynosił 1.400 BGN. Podaję za *Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006* (2006), s. 56.

płaconej składce jest równy. Z całości składki ubezpieczeniowej 19% pozostaje w systemie repartycyjnym, a 4% przekazywane jest do otwartych funduszy emerytalnych (Żukowski 2006, s. 113). Składka płacona jest od zarobków w przedziale od 180 do 1.400 BGN. Pracodawca dodatkowo płaci 3% składki ubezpieczeniowej za pracowników I i II kategorii. Osoby samozatrudniające się płacą składkę na poziomie 23% deklarowanego dochodu do wartości dochodu 1.400 BGN, z czego 19% trafia do I filara, a 4% jest przekazywane do II filara. System przewiduje emeryturę minimalną na poziomie 115% emerytury socjalnej (Whitehouse 2007, s. 127). Nie ma możliwości wcześniejszego przejścia na emeryturę, ale istnieje natomiast możliwość dowolnie długiego odroczenia czasu przejścia na emeryturę (*Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006* 2006, s. 56).

W ramach **obowiązkowego systemu uzupełniającego** II filara funkcjonują dwie kategorie a) zawodowy system dla zatrudnionych w szczególnych warunkach pracy oraz b) uniwersalny system dla wszystkich zatrudnionych, którzy urodzili się po 31 grudnia 1959 roku.

Zawodowy system dla zatrudnionych w szczególnych warunkach wyodrębnia dwie kategorie pracowników, a mianowicie kategorie I i II. Składka, opłacana każdorazowo przez pracodawcę, wynosi dla pracowników I kategorii 12%, a dla II kategorii 7%. Jedynie osoby podlegające temu systemowi mogą wcześniej przejść na emeryturę.

Uniwersalny system dla wszystkich zatrudnionych wymaga płacenia składki w wysokości 4% wynagrodzenia brutto, płaconej w równej proporcji przez pracodawcę i pracownika. Składki te ewidencjonowane są na indywidualnych rachunkach w otwartych funduszach emerytalnych²⁰ i inwestowane na rynkach kapitałowych. Fundusze te zarządzane są przez towarzystwa ubezpieczeń emerytalnych, które zrzeszone są w Bułgarskim Stowarzyszeniu Towarzystw Dodatkowych Ubezpieczeń Emerytalnych (*Българската асоциация на дружествата за допълнително пенсионно осигуряване* - БАДДПО).

---

²⁰ Na koniec czerwca 2006 roku na rynku obecne były 24 fundusze emerytalne, zarządzane przez 8 towarzystwa ubezpieczeń emerytalnych. Porównaj: Abadjiev N. (2006). 17 sierpnia 2006 roku licencję uzyskało kolejne – dziewiąte towarzystwo ubezpieczeń emerytalnych pod nazwą *Пенсионноосигурително дружество "Топлина" АД*, które nie podjęło jeszcze działalności.

System **dobrowolnych ubezpieczeń emerytalnych** realizowany jest poprzez dobrowolne fundusze emerytalne²¹. Od początku roku 2007 działają fundusze finansowane przez pracodawców na zasadach europejskiej dyrektywy IORP.

4. Wyzwania i przewidywane zmiany w systemie emerytalnym Bułgarii

Głównym problemem bułgarskiego systemu emerytalnego wydaje się bardzo niska wartość wypłacanych świadczeń. Traktowanie emerytów przez lata funkcjonowania systemu gospodarki planowej jako obywateli gorszej kategorii skutkuje obecnie dużym udziałem osób w wieku emerytalnym z bardzo niskim dochodem. Większość emerytów otrzymuje świadczenie w przedziale 85-100 BGN miesięcznie²². Zmiana tego stanu rzeczy możliwa jest jedynie przy znaczącym wzroście poziomu gospodarczego kraju. Otwarcie kraju na współpracę międzynarodową, a także obniżenie z początkiem roku 2007 stopy podatku dochodowego od osób prawnych z 15% do 10%²³ z pewnością sprzyjają osiągnięciu tego efektu. Specyficznym problemem Bułgarii jest to, że do niedawna jedynie mniej niż 1/10 osób zatrudnionych w rolnictwie posiadało uprawnienia emerytalne (Holzmann, MacKellar, Rutkowski 2003, s. 23). Trwające do roku 2009 stopniowe podwyższanie wieku emerytalnego odbywa się bez większych problemów i nie powinno tworzyć problemu w przyszłości, wobec powszechnej akceptacji ze strony klasy politycznej. Dużym problemem może być natomiast przewidywany na lata 2007-2009 deficyt systemu emerytalnego, którego przyczyn upatruje się głównie w sytuacji demograficznej, ale także w zmniejszeniu liczby osób płacących składki ubezpieczeniowe ze względu na brak pracy²⁴ i emigrację osób narodowości tureckiej²⁵. W tym obszarze warto wskazać także duży udział szarej strefy w bułgarskiej rzeczywistości, jako przyczynę niskiej ściągalności składek

---

²¹ W 2002 fundusze te skupiały około 0,5 mln uczestników.

²² http://www.sofiaecho.com/article/tussle-over-bulgarias-pensions/id_20622/catid_5/search_1 artykuł z 2007-02-19 dostęp z dnia 2007-02-26.

²³ http://www.sofiaecho.com/article/social-security-contributions-in-bulgaria/id_18355/catid_23/search_1 artykuł z 2006-10-30 dostęp z dnia 2007-02-26.

²⁴ Pewne symptomy poprawy w tym zakresie się pojawiły. Publikacje z lutego 2007 roku informują o obniżeniu stopy bezrobocia do poziomu poniżej 9%. Porównaj: http://www.neurope.eu/view_news.php?id=70002 dostęp z 2007-02-26.

²⁵ W roku 1988, przed rozpoczęciem emigracji przez etnicznych Turków, liczba ludności Bułgarii wynosiła około 9 mln.

ubezpieczeniowych²⁶. Innej natury wydają się problemy w zakresie poprawy funkcjonowania administracji emerytalnej oraz ściągalności składek. Poprawa w tym ostatnim zakresie jest już widoczna, po obniżeniu wielkości składki na ubezpieczenie społeczne²⁷.

Podsumowanie

Podjęta przez Bułgarię w latach 2000-2002 systemowa reforma systemu emerytalnego doprowadziła do funkcjonowania systemu trójfilarowego, charakterystycznego dla krajów z nowoczesnymi rozwiązaniami emerytalnymi. Znaczącym niedostatkim tej reformy wydaje się jednak pozostawienie w ramach I filara rozwiązania *pay-as-you-go* bez indywidualnej ewidencji składek. Ten stan rzeczy istotnie osłabia wartość przyjętych w Bułgarii rozwiązań w optyce ich nowoczesności.

Spośród interesujących elementów wyróżniających system bułgarski na tle innych państw należy wskazać na specjalne traktowanie pracowników tzw. I i II kategorii. Być może jest to godne zastosowania w innych krajach rozwiązanie, przenoszące roszczenia emerytalne osób pracujących w szczególnie trudnych warunkach z obszaru odmierności systemowej na obszar odmierności, zwymiarowanej wielkością opłacanej przez pracodawcę składki emerytalnej.

Bibliografia

Abadjiev N. (2006), *Bulgaria sets up liberal pension regime*, artykuł z 2006-09-21, dostęp pod adresem http://www.fiap.cl/p4_fiap_eng/antialone.html?page=http://www.fiap.cl/p4_fiap_eng/site/artic/20060207/pags/20060207163851.html dostęp z dnia 2007-02-27;

Holzmann R. and Hinz R. together with others (2005), *Old-Age Income Support in the 21st Century. An International Perspective on Pension Systems and Reform*, The World Bank, Washington, DC;

Holzmann R., MacKellar L., Rutkowski M. (2003), *Accelerating the European Pension Reform Agenda: Need, Progress, and Conceptual Underpinnings w: Pension Reform in Europe: Process and Progress* (2003), Edited by Robert Holzmann, Mitchell Orenstein and Michal Rutkowski, The World Bank – Directions in Development, Washington, D.C., s. 1-45;

---

²⁶ W roku 2001 rozmiar szarej strefy w Bułgarii określano na poziomie 36% PKB. Porównaj: Watanabe N. (2006).

²⁷ http://www.sofiaecho.com/article/social-security-contributions-in-bulgaria/id_18355/catid_23/search_1 artykuł z 2006-10-30 dostęp z dnia 2007-02-26.

Müller K. (2003), *The Making of Pension Privatization in Latin America and Eastern Europe w: Pension Reform in Europe: Process and Progress* (2003), Edited by Robert Holzmann, Mitchell Orenstein and Michal Rutkowski, The World Bank – Directions in Development, Washington, D.C., s. 47-78;

Noncheva T., Satcheva D. (2003) *Country Study Bulgaria w: Social protection in the Candidate Countries. Country Studies Bulgaria, Hungary, Romania, Slovenia* (2003), Gesellschaft für Versicherungswissenschaft und – gestaltung e. V. (GVG) (Hrsg.) 42, Akademische Verlagsgesellschaft Aka GmbH, Berlin, s. 1-157;

Pension Reform in Europe: Process and Progress (2003), Edited by Robert Holzmann, Mitchell Orenstein and Michal Rutkowski, The World Bank – Directions in Development, Washington, D.C.;

Petkov B. (2006), *Adequate and sustainable pensions in Bulgaria: Contribution from supplementary retirement provisions*, International Conference “Development of Supplementary Retirement Provision in the EU and the Challenges to EU Accession Countries” Sofia, 12-13 October 2006 dostępne pod adresem: http://www.fsc.bg/events/diskusii/prezentacii/en/03_Biser_Petkov_en_presentation.ppt dostęp z dnia 2007-02-26.

Social protection in the Candidate Countries. Country Studies Bulgaria, Hungary, Romania, Slovenia (2003), Gesellschaft für Versicherungswissenschaft und – gestaltung e. V. (GVG) (Hrsg.) 42, Akademische Verlagsgesellschaft Aka GmbH, Berlin;

Social Security Programs Throughout the World: Europe, 2006 (2006), Social Security Administration Office of Policy Office of Research, Evaluation, and Statistics, SSA Publication No. 13-11801, September 2006, Washington, DC;

Watanabe N. (2006), *Promoting Compliance in Social Security Pensions*, ISSA Conference for Directors of Social Security Organizations in English Speaking Africa 3-6 October 2006, dostępne pod adresem: http://www.issa.int/pdf/seychelles06/2watanabe.ppt?event_id=208612&schema_id=6&q=Prof%2E+Noriyasu+Watanabe dostęp z dnia 2007-02-26.

Whitehouse E. (2007), *Pensions Panorama. Retirement-Income Systems in 53 Countries*, The World Bank, Washington, D.C.;

Wielka Encyklopedia PWN, (2001), Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa;

Żukowski M. (2006), *Reformy emerytalne w Europie*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań;

http://assoc.pension.bg/en/display.php?page=member_as dostęp z dnia 2007-02-27.

<http://www.minfin.government.bg/inpage.php?id=187&language=english> dostęp z dnia 2007-02-26.

http://www.neurope.eu/view_news.php?id=70002 dostęp z dnia 2007-02-26.

<http://www.noi.bg/en/index.html> dostęp z dnia 2007-02-25;

http://www.sofiaecho.com/article/bulgarias-government-shines-silver-fund/id_16758/catid_23 artykuł z dnia 2006-07-31 dostęp z dnia 2007-02-26;

http://www.sofiaecho.com/article/social-security-contributions-in-bulgaria/id_18355/catid_23/search_1 artykuł z 2006-10-30 dostęp z dnia 2007-02-26;
http://www.sofiaecho.com/article/tussle-over-bulgarias-pensions/id_20622/catid_5/search_1 artykuł z 2007-02-19 dostęp z dnia 2007-02-26;
<https://www.cia.gov/cia/publications/factbook/geos/bu.html> , dostęp z dnia 2007-02-20.

Dane autora:

dr Jarosław POTERAJ

Instytut Przedsiębiorczości

Państwowa Wyższa Szkoła Informatyki i Przedsiębiorczości w Łomży

Adres do korespondencji:

poteraj@neostrada.pl lub jpoteraj@pwsip.edu.pl

18-401 Łomża, ul. Spółdzielcza 23

tel. kontaktowy: 606253119 lub 0862163119